

Cộng sản Việt Nam bị giằng co trong nước trước lựa chọn giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc

Ngay cả trong một nhà nước Cộng sản độc đảng, người dân vẫn có khả năng thực thi quyền lực.

Bài bình luận của David Hutt

13/7/2023

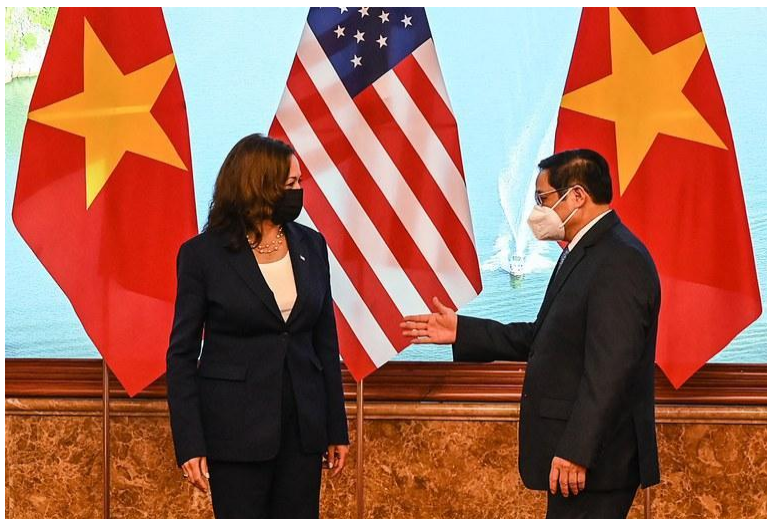
Thủ tướng Trung Quốc Lý Cường (trái) và Thủ tướng Việt Nam Phạm Minh Chính tại Đại lễ đường Nhân dân ở Bắc Kinh, ngày 26/6/2023.

AFP

Đảng Cộng sản chưa từng đưa người Việt Nam ra khỏi cảnh nghèo nàn, người dân đã tự làm được điều này. Cuộc cách mạng kinh tế thị trường tự do của đất nước là kết quả của áp lực từ dưới lên của quần chúng, những người đã chống lại nền kinh tế chỉ đạo đến mức chính quyền Cộng sản phải chấp nhận kinh doanh tư nhân. Việc Chính phủ rút ruột các công ty Nhà nước và giao dịch trên thị trường chợ đen, và khả năng sở hữu ngày càng nhiều sản phẩm dư thừa sau khi Nhà nước nắm giữ cổ phần, có nghĩa là Chính phủ đơn giản đã không thể quản lý nổi nền kinh tế tập trung đã khiến Việt Nam trở thành một trong những quốc gia nghèo nhất thế giới trong thập niên 80.

Khi nhà cầm quyền Cộng sản nhường một tấc, người dân đòi thêm một dặm. “Ý tưởng cho rằng thành công kinh tế bắt nguồn từ sự thay đổi chiến lược trong tư duy của Đảng [năm 1986]... thực ra là một chuyện hoang đường,” nhà kinh tế học [Adam Fforde](#) viết. “Thay vào đó, thành công đến từ những vi phạm ý thức hệ của Đảng có hệ thống từ cuối thập niên 70, nếu không muốn nói là sớm hơn.”

Gói cải cách kinh tế của Đảng năm 1986 (Đổi Mới) là một kiến thức quen thuộc. Nhưng các hứa hẹn về đổi mới chính trị thì không như vậy. Nguyễn Văn Linh, Tổng bí thư kế nhiệm của Đảng năm đó, đã [nói](#) với các nhà văn và nhà báo rằng họ nên ‘bám sát vào sự thật’. Một trong những người tin lời Linh là Bảo Ninh, một tiểu thuyết gia trẻ và cựu chiến binh từ miền Bắc. Ông đã viết trong “Nỗi buồn chiến tranh”, cuốn tiểu thuyết năm 1990 của mình: “Bao nhiêu máu, bao nhiêu sinh mạng hy sinh để làm gì?” Nhà thơ và dịch giả [Dương Tường](#) gọi tác phẩm của Bảo Ninh là “cuốn sách chân thực đầu tiên về chiến tranh”. Chân thực vì nó không ca ngợi chiến thắng chống Mỹ (“Trong chiến tranh, không có thắng thua. Chỉ có hủy diệt”), cũng không coi các nhà lãnh đạo Đảng Cộng sản là anh hùng duy nhất. Bảo Ninh lập luận rằng hầu hết người Việt Nam đang đấu tranh cho hòa bình quốc gia, cũng không phải cho chủ nghĩa Mác. Dương nhiên, cuốn sách đã bị cấm.

Thủ tướng Việt Nam Phạm Minh Chính (phải) chào Phó Tổng thống Hoa Kỳ Kamala Harris tại văn phòng Chính phủ ở Hà Nội ngày 25/8/2021. Nguồn: AFP

Ngay cả trong một nhà nước Cộng sản độc đảng, người dân vẫn có có khả năng thực thi quyền lực. Ngày nay, Chính phủ vẫn đàn áp công dân một cách nghiêm trọng. Không có truyền thông tự do. Không có một cuộc bầu cử thực sự. Nhưng Đảng Cộng sản vẫn lo lắng về những suy nghĩ của người dân. Những áp lực trong nước đó rất khó đánh giá và thường xuyên nằm trong các cuộc tranh luận về chính sách, chẳng hạn như về việc Việt Nam đi dây giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc, việc tập trung vào “các yếu tố bên ngoài” sẽ dễ dàng hơn nhiều.

Chẳng hạn, một thái cực của cuộc tranh luận về chính sách đối ngoại nói trên lập luận rằng Chính phủ Việt Nam không có bất kỳ quyền tự quyết nào vì các điều kiện kinh tế: Trung Quốc là đối tác thương mại chính và là cũng kẻ xâm lược chính của Việt Nam; Hoa Kỳ là đối tác xuất khẩu chính và “vệ sĩ” cho an ninh Việt Nam. Vì vậy, qua việc liên kết chặt chẽ hơn với một trong hai bên, Việt Nam có nguy cơ xảy ra chiến tranh hoặc suy thoái kinh tế. Một thái cực khác nói rằng Đảng Cộng sản có rất nhiều quyền tự quyết, và các yếu tố định hình chính sách đối

ngoại là một ý thức hệ chung khiến Việt Nam thân thiện với Trung Quốc, các cuộc đấu tranh bè phái trong Đảng, và tính khí thất thường của một số quan chức Chính phủ.

Nhưng hãy xem xét bài [phát biểu](#) của ông Nguyễn Phú Trọng vào năm 2021, người hiện là Tổng bí thư Đảng nhiệm kỳ thứ ba. Bất cứ quốc gia nào “cũng đều phải xử lý hai vấn đề cơ bản là đối nội và đối ngoại”, ông Trọng phát biểu. “Hai vấn đề này có mối quan hệ hữu cơ, biện chứng, tác động qua lại, hỗ trợ lẫn nhau như hai cái cánh của một con chim, tạo thế và lực cho nhau, gắn kết và đan xen ngày càng chặt chẽ với nhau”. Đối ngoại ngày nay, ông Trọng nói tiếp, “không chỉ là sự nối tiếp của chính sách đối nội”. Ông Trọng bổ sung thêm sau đó là “đối ngoại phải luôn luôn phục vụ tốt nhất cho sự nghiệp đối nội”. Sự nghiệp đối nội đối với ông Trọng là sự sống còn, là sức sống của Đảng Cộng sản.

Các quan ngại nội bộ quyết định

Một tầm quan trọng khác của “Nỗi buồn chiến tranh” là tác phẩm này đã cho thấy dấu hiệu ban đầu rằng chủ nghĩa dân tộc đang tuột khỏi tay Đảng Cộng sản, vốn đã thiết lập tính chính danh của mình bằng các chiến thắng trước Pháp, sau đó là Mỹ và Trung Quốc. Nhưng Đảng đã bắt đầu mất kiểm soát vào đầu thập niên 90 khi đạt được thỏa thuận hòa bình với Bắc Kinh. Dư luận càng phần nộ hơn khi vốn Trung Quốc bắt đầu chảy vào Việt Nam. Năm 2006, anh hùng dân tộc Đại tướng Võ Nguyên Giáp (“Napoleon Đỏ”) cáo buộc chế độ bán đất Việt Nam cho các [nhà đầu cơ đô thị](#) Trung Quốc khai thác. Nhà sử học Christopher Goscha đã [viết](#): Các cuộc biểu tình kéo dài nhiều năm đã lật ngược thế cờ của những người theo chủ nghĩa dân tộc đối với Đảng bằng cách cáo buộc Đảng đã nhượng bộ Trung Quốc vào đúng thời điểm Trung Quốc đang mở rộng yêu sách lãnh thổ của họ đối với Việt Nam ở Biển Đông. Quá trình đó càng ngày càng mở rộng theo thời gian. Có thể nói rằng Đảng Cộng sản bây giờ đang sợ chủ nghĩa dân tộc.

[Các học giả Trung Quốc](#) dường như đặc biệt tin rằng tất cả các cuộc biểu tình theo chủ nghĩa dân tộc ở Việt Nam đều do Đảng Cộng sản chỉ đạo. Đây là trường hợp hiếm khi xảy ra. Đảng chỉ chạy theo các phong trào nhưng hiếm khi khởi xướng chúng. Sự tức giận của cư dân mạng đã dẫn đến việc bộ phim [Hollywood "Barbie"](#) bị cấm chiếu ở Việt Nam gần đây vì tấ m bản đồ thô sơ mà một số người cho rằng thể hiện yêu sách lãnh thổ của Trung Quốc ở Biển Đông và đe dọa tẩy chay các buổi hòa nhạc của ban nhạc K-Pop Hàn Quốc BlackPink. Trong cuộc đối đầu ở Bãi Tư Chính năm 2019, khi quân đội Trung Quốc một lần nữa quấy rối các tàu Việt Nam ở Biển Đông, các quan chức ở Hà Nội được cho là đã thảo luận về việc có nên cho phép một số cuộc biểu tình hạn chế hay không. “Tuy nhiên, một số quan chức khác đã cảnh báo các cuộc biểu tình phải được kiểm soát chặt chẽ. Nếu không, các cuộc biểu tình có thể bị các cá nhân và nhóm ở Việt Nam, cụ thể là những người ủng hộ dân chủ hóa, tiếp quản,” Ben Kerkvliet viết trong “Lên tiếng ở Việt Nam” (Speaking Out in Vietnam), một nghiên cứu về các hoạt động chính trị tại quốc gia này.

Điều này vẫn là một mối quan ngại. Nếu Đảng có lập trường mạnh mẽ chống lại Trung Quốc, sẽ có nguy cơ xảy ra các cuộc biểu tình theo chủ nghĩa dân tộc trên toàn quốc mà Đảng không

thể kiểm soát, và có thể nhanh chóng bị kích động thành phong trào chống Cộng. Từ ngày 9 đến ngày 11/6/2018, hơn 100.000 người biểu tình trên khắp Việt Nam. Đây có thể là cuộc biểu tình toàn quốc lớn nhất trong nhiều thập kỷ, khi Quốc hội tranh luận về dự luật thành lập ba đặc khu kinh tế (SEZ) dọc theo bờ biển Việt Nam. Bộ trưởng đầu tư đã công khai nói rằng “không có từ nào đề cập đến Trung Quốc” trong kế hoạch SEZ. Nhưng điều này không giúp xoa tan ý kiến cho rằng Bắc Kinh sẽ là bên hưởng lợi chính từ thỏa thuận này. Mặc dù cuộc biểu tình chủ yếu là ôn hòa, nhưng bạo loạn đã xảy ra ở tỉnh Bình Thuận, nơi những người biểu tình đốt phá một tòa nhà chính phủ. Đến tháng 11/2018, năm tháng sau sự kiện, hơn 120 người biểu tình đã bị bỏ tù. Nhưng với quy mô phản đối của công chúng, [Quốc hội](#) đã hoãn cuộc thảo luận về luật Đặc khu kinh tế, trong khi Chính phủ cho biết sẽ rút lại dự luật “để nghiên cứu thêm” trước khi âm thầm hủy bỏ hoàn toàn (một dấu hiệu khác của quyền lực nhân dân).

Phó Tổng thống Hoa Kỳ Kamala Harris (giữa) gặp gỡ các nhà hoạt động xã hội dân sự về LGBT, người chuyển giới, quyền của người khuyết tật và biến đổi khí hậu, tại dinh thự của Trưởng Phái đoàn Hoa Kỳ ở Hà Nội, Việt Nam, ngày 26/8/2021. Nguồn: AFP

Phần lớn công chúng sẽ ủng hộ việc cắt đứt hoàn toàn quan hệ với Trung Quốc. Giới thượng lưu cũng vậy. Hàng năm, Viện ISEAS-Yusof Ishak đặt ra câu hỏi cho “giới thượng lưu” Đông Nam Á: Nếu ASEAN bị buộc phải liên kết với Hoa Kỳ hoặc Trung Quốc, thì nên chọn bên nào? Trong cuộc [khảo sát](#) gần đây nhất, khoảng 77,9% người Việt Nam được hỏi đã chọn Hoa Kỳ, tỷ lệ cao nhất trong khu vực chỉ sau Philippines, một đồng minh hiệp ước của Hoa Kỳ. Mặt khác, một bộ phận khác trong xã hội, đặc biệt là những người có ý thức hệ trong Đảng, vẫn cho rằng Hoa Kỳ đang âm mưu “diễn biến hòa bình” ở Việt Nam, một thuật ngữ chỉ sự thay đổi chế độ.

Họ nói rằng nếu Hà Nội trở nên phụ thuộc vào Washington, Nhà nước sẽ buộc phải dân chủ hóa. Như vậy, Đảng Cộng sản được hưởng lợi từ nỗ lực của Bắc Kinh nhằm chống lại động cơ của phương Tây về nhân quyền. Sau chuyến thăm Bắc Kinh của ông Trọng vào tháng 11, một tuyên bố chung ghi nhận rằng cả hai bên đã đồng ý “thúc đẩy hợp tác” trong cuộc chiến

chống “diễn biến hòa bình” và “cách mạng màu”. Theo [BBC](#), đây là lần đầu tiên họ đồng ý thúc đẩy đối thoại và hợp tác quốc tế về nhân quyền mà không tìm cách chính trị hóa vấn đề này. (Đây cũng là năm nhiệm kỳ ba năm của Việt Nam trong Hội đồng Nhân quyền Liên Hiệp Quốc bắt đầu.)

Theo một học giả, [trích lời](#) các quan chức Việt Nam: “Liên kết với Hoa Kỳ sẽ dẫn đến sự sụp đổ của chế độ Cộng sản; liên kết với Trung Quốc sẽ dẫn đến mất mát lãnh thổ.” Tuy nhiên, trong trường hợp có bất kỳ tổn thất lãnh thổ lớn nào hoặc thậm chí là sự chấp nhận từ Hà Nội đối với các yêu sách của Bắc Kinh ở Biển Đông, chế độ Cộng sản Việt Nam cũng sẽ sụp đổ. Nhưng còn lâu mới biết rõ sự thay đổi chế độ mà nước Mỹ mang lại. Nói cho cùng, Đảng Cộng sản nhận thấy quyền lực trong nước của mình đang bị đe dọa bởi những gì hai siêu cường đại diện. Nhận thức chung của những người Cộng sản Việt Nam là các mối quan ngại trong nước dẫn đến một chính sách đối ngoại cân bằng. Tất cả vấn đề không xoay quanh thương mại và Biển Đông.

David Hutt là nghiên cứu viên tại Viện Nghiên cứu Châu Á Trung Âu (CEIAS) và là nhà bình luận Đông Nam Á cho tờ Diplomat. Với cương vị một nhà báo, ông đã đưa tin về chính trị Đông Nam Á từ năm 2014. Các quan điểm thể hiện ở đây là của riêng ông và không phản ánh quan điểm của RFA.

<https://www.rfa.org/vietnamese>